

Waardt, H. de, *Mending minds. A cultural history of Dutch academic psychiatry* (Rotterdam: Erasmus Publishing, 2005, 312 blz., €49,50, ISBN 90 5235 180 5).

Op elegante wijze weet de schrijver het ontstaan van de academische psychiatrie te beschrijven. Gelukkig beperkt hij zich daarbij niet tot de wellicht wat formele grens welke 1893, met de benoeming van de eerste hoogleraar psychiatrie □ dr. Cornelis Winkler □ te Utrecht zou kunnen zijn. Het Engelstalige boek heeft een vijftal hoofdstukken als skelet. Hierin worden tijdsgewricht en psychiatrische hoogtepunten op inzichtelijke wijze gecombineerd. Met de inleiding kadert de schrijver zichzelf en het onderwerp in. In de ‘conclusies’ wordt alles nog eens bondig samengevat onder toevoeging van aantrekkelijke wetenswaardigheden. De Waardt weet het prille begin van het psychiatrie onderricht in gestichten te plaatsen in een duidelijke schets van het hoger onderwijs en de sociaal culturele omstandigheden in de eerste decennia van de negentiende eeuw. Ook de buitenlandse, Duitse, invloed blijft niet onbesproken. Na Utrecht volgen Amsterdam, Leiden en Groningen als academische centra voor psychiatrie-onderricht; het anatomisch substraat als richtsnoer en verweven met de neurologie. Rond 1900 is zo de eerste academische slag gevoerd. Nederland telt op dat moment zes miljoen inwoners en circa 14.000 gestichtbewoners. In de komende jaren zullen de psychoanalyse, de psychologie en de sociale psychiatrie meer aandacht gaan krijgen. De intensiteit en het enthousiasme waarmee dat gebeurt, wisselt per universiteitsstad. Jelgersma, een aanhanger van de psychoanalyse zonder de anatomie van het brein te negeren, wist zich door een modern gesticht □ Endegeest □ voorzien van een ‘rijk’ patiëntenaanbod. Hij zal het ankerpunt van een groep jonge bevlogen psychiaters worden. Groningen typeert zich al vroeg met Wiersma en Heymans als de psychiatrische kliniek met psychologische testfaciliteiten.

De samenhang van economische ontwikkelingen in ons land en de mogelijkheden van de psychiatrie zowel in huisvesting als behandelmogelijkheden worden helder verklaard. Evenzo is er aandacht voor het klassieke verzuilde denken en de academische ontplooiing van VU en Nijmegen; met Maastricht en Rotterdam als de bekroning van de universitaire psychiatrie.

Opvallend is dat, hoewel chronologisch van opzet, de in het oog springende thema's rond bijvoorbeeld anatomische substraten, psychoanalyse, psychotherapie en farmacotherapie binnen de psychiatrie zo duidelijk naar voren komen. De Engelse tekst is zorgvuldig geformuleerd en wordt, waar nodig, met Nederlandse begrippen ondersteund. Ook voor de niet-ingevoerde is het boek zeer onderhoudend en leesbaar; feiten over meer zorginhoudelijke aspecten van de psychiatrie worden afgewisseld met beschrijvingen van de toonaangevende wetenschappers. Het kritische detail wordt daarbij niet geschuwd; we lezen over nepotisme en xenofobie; over artsenkamer en onhandige medische rapportages. In deze korte recensie lijkt het mij niet juist hier de bijbehorende namen te vermelden; dat zou afbreuk doen aan de aldus

getypeerde maar zeker ook aan het boek en de schrijver daarvan, juist omdat hij dit zo genuanceerd en in perspectief vermeldt.

Opvallend mag het zijn dat vrijwel alle begrippen uit de geestelijke gezondheidszorg benoemd worden en naar behoren aandacht krijgen. Van medisch opvoedkundige bureaus via alle eminente psychiaters tot kinderpsychiatrie en forensisch onderzoek. De geïnteresseerde heeft door het overzichtelijke notenapparaat en de uitvoerige index de gelegenheid zich ook elders te verdiepen.

Veel aandacht wordt besteed aan de ideologische basis van de psychiatrie, de structuur en de diverse therapeutische mogelijkheden. Veel minder zicht krijgen we op besturingsmodellen van psychiatrische behandelcentra en de concentratie daarvan. En dat is zowel logisch als terecht. Logisch, omdat de concernvorming zich vooral afspeelt in en tussen APZ'n en RIAGG'n, de academische psychiatrie slechts terzijde betrekkend. Terecht ook omdat voor fusies de getijde beweging geldt. Morgen is het anders.

De aanstaande ontwikkeling van het DBC instrument voor de geestelijke gezondheidszorg heeft een historisch fundament. Het boek van De Waardt kan daar waardevol in zijn. Hij is in staat de vele stromingen en talenten binnen de psychiatrie te benoemen zonder er een droge opsomming van feiten van te maken. Hij heeft de boegbeelden benoemd zonder er helden van te maken. Hij heeft de kwaliteiten van de psychiatrie in kaart gebracht als historicus en niet als 'dokter'; hij geeft inhoud aan het adagium *empathie met behoud van distantie*. Daarnaast is het een leerboek, de geschiedenisleraar De Waardt herhaalt en beklemtoont. Indachtig Leendert Bouman ongeveer honderd jaar voor hem aan de VU, registreert en signaleert hij zonder er een dwingend moreel oordeel over te vellen. Dat was toen bijna toverij in de calvinistische samenleving; knap is het nu nog steeds.

R. M. Dalmijn

Wadley, R. L., *Histories of the Borneo environment. Economic, political and social dimensions of change and continuity* (Verhandelingen van het Koninklijk instituut voor taal-, land- en volkenkunde CCXXXI; Leiden: KITLV Press, 2005, vi + 315 blz., €35,-, ISBN 90 6718 254 0).

Sinds enige jaren loopt een innovatief onderzoeksproject op het KITLV (Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde) in Leiden dat zich richt op het samenspel tussen milieu, bevolking en economie in de Indonesische archipel. Het project, bekend onder de acroniem EDEN (Environment, Demography, Economy Nusantara), kan zich verheugen in een toenemende internationale belangstelling. Dit project vormde dan ook de bron van inspiratie voor een conferentie in 2000 waarvan nu pas de publicatie is verschenen. Onderwerp daarvan was het hele eiland Borneo, dus niet alleen het Indonesische, voorheen Nederlands-Indische deel (Kalimantan). In de publicatie wordt dan ook melding gemaakt van Han Knapens proefschrift over Zuidoost-Kalimantan van vóór 1880 dat uit het EDEN-project is voortgevloeid.¹ Opmerkelijk is echter wel dat deze bundel, geredigeerd door de Amerikaanse antropoloog Reed Wadley, geen enkele bijdrage bevat van Nederlandse deelnemers aan deze betrekkelijk nieuwe en vernieuwende tak van geschiedschrijving. Maar misschien is dat hoe internationalisering van wetenschappelijk onderzoek in Nederland soms uitpakt.

In zijn algemene inleiding stipt Wadley op voorspelbare wijze, doch niet ten onrechte, aan dat eerdere studies over Borneo of Kalimantan te weinig aandacht hebben geschonken aan het fysieke milieu bij de beschrijving en analyse van economische en sociale ontwikkelingen. Een ongewone greep is om de tien afzonderlijke bijdragen door middel van een kaart in geografisch opzicht af te bakenen. Daaruit blijkt onmiddellijk dat slechts twee bijdragen uitsluitend betrekking hebben op Kalimantan: Wadleys eigen historisch overzicht van West-Kalimantan en Bernard Sellato's handelsgeschiedenis van het noordoosten. Twee andere artikelen lenen zich goed voor een vergelijking tussen Indonesisch en Maleisisch gebied, te weten Eric Tagliacozzo's relaas van duizend jaar Chinese handelsbetrekkingen in het noordoosten en Lesley Potters studie van bosbouw in de laatkoloniale periode. Nog eens twee artikelen richten zich op percepties die niet aan een bepaalde plaats zijn gebonden. De overige vier gaan over Sarawak en Sabah in Oost-Maleisië.

De tien bijdragen tot de bundel zijn ondergebracht in drie globale categorieën — economie, politiek en sociale verandering — die elkaar wel eens overlappen. De plaatselijke productie van guttapercha, ofwel bosrubber, komt ter sprake in drie van de vier economische bijdragen; alleen Tagliacozzo vormt een uitzondering op de regel door zijn focus op een veel eerdere periode (vóór

¹ H. Knapen, *Forests of Fortune? The environmental history of Southeast Borneo, 1600-1880* (Leiden: KITLV Press, 2001). Dit boek was dus niet beschikbaar ten tijde van de conferentie en is daarom in slechts bescheiden mate gebruikt in de afzonderlijke bijdragen van de hier besproken bundel.